

An Gannas

© 2013

© gwirbryntyans Mis-Meurth 2013; dyllys gans Kowethas an Yeth Kernewek ISSN 1469 705X

gwiasva: www.cornish-language.org

Mis-Meurth 2013

niver 435
pris £1.50

Dy'Goel Pyran 2013

War an tewynnnow, yn kres an sita hag yn pub sorn an vro, gwren solempnya agan Goel Kenedhlek!

folenn 2

❖ An Gannas; Goel Pyran; Yeth an Werin;

folennow 2-3

❖ Derivas an Soedhek;

folennow 3-4

❖ Bardhas;

folenn 4

❖ Lyther a Gembra;

folennow 4-5

❖ Niverans 2011;

folenn 5

❖ Lyther a Alban;

folennow 6-7

❖ Manerji Arwennek;

folennow 7-8

❖ An Sorr ha'n Own 9;

folennow 8-10

❖ An Hwedhel: An Maw Kellys;

folennow 10-11

❖ Arloedh an Bysowyer;

folenn 11

❖ Gramasek; Servisyow Eglos; Nawbedrek;

folenn 12

❖ Krowseryow; Manylyon an Kowethas.

An Gannas

Konsel Kowethas an Yeth a glewas bos kost An Gannas re ughel y'n eur ma, hag ow kelli arghans, hag y fydh res a nebes chanjyow y'n misyow a dheu.

Yn kynsa ni a wra berrhe An Gannas dhe 12 folenn, 2 po 4 anedha rag dallethoryon. Maureen Pierce a vydh is-pennskriker rag an folennow ma. Ynwedh ni a wra byghanhe an prynt nebes: 12 dhe 11. Ni a wra treghi yn-mes nebes a'n kedhlow yw dyllys y'n eur ma pub mis, rag ensampel an rol a drigvaow, rag klerhe spas.

Kesva an Taves

Wosa etholans rag Kesva an Taves Kernewek pymthek esel re beu dewisys gans eseli an Kowethas. Aga henwyn yw:

Bailey, Roger
Brown, Wella
Courtney, Roger
Fuller, Maureen
Hak, Tony
Harris, Stephen
Holmes, Julyan
Jenkin, Loveday
Paynter, Mick
Pierce, Maureen
Preece, Polin
Sandercock, Graham
Tackley, Esme
Trevethan, Mark
Twydale, Koreen

Dew esel dhe vos henwys a dheu a-dhiworth Gorsedh Kernow (y'n eur ma Jori Ansell ha Ken George), dew a-dhiworth Kowethasow Kernow Goth (Liz Carne ha Brian Coombes) hag onan a-dhiworth Konsel Kernow (Julian German).

Soedhogyon dewsisys dhe'n 9ves a vis Hwevrer o:

Kaderyer: Graham Sandercock
Is-Kaderyer: Jori Ansell
Skrifennyades: Maureen Pierce
Alhwedhor: Wella Brown

Goel Pyran

Pub blydhen yma moy ha moy a hwarvosow dhe dhalleth mis-Meurth.

Yma rol anedha yn lyther-nowodhow MAGA mis-Hwevrer

Yeth an Werin

Tewlys yw dhe dhalleth Yeth an Werin, unnweyth pub mis, yn ranndir Sen Ostell – dydh ha tyller poran dhe vos avisys. Rag pella derivadow kestav Jerry Jefferies.

jerry@keskewsel.com

Soedhek

Soedhek Kemmynieth an Kowethas yw Peter Burton. Ev a ober rag an Kowethas dy'Lun ha dy'Meurth. Y niver pellgowser yw 07568 391977 ha'y drigva e.bost yw:

pederkowethas@gmail.com

Ev a skrif: 'Del berthowgh kov y profis y'n diwetha dyllans a An Gannas may hallsa eseli ri gweres gans avonsyans an yeth dre genertha negysyow leel ha kowetha erell, neb a's teves nebes kestav personek gansa, dhe dhevnydhya nebes Kernewek y'ga argemmyans ha taklow erell.

'Da yw genev leverel re beu gweythresek agynsow onan a'gan eseli, Marion Prowse, a dhyght arhadowyow dylansow an Kowethas gans hy gour John, ow kweres avonsya an yeth yn bys an artys. Marion, hag yw bodhek gans an *Exchange Gallery* yn Pennsans, a berswadyas menystrans an *Exchange* dhe dreylya y rol voos y'n FSS may fo diwyethek. Lonchys veu an rol voos an 9^{ves} a vis-Hwevrer rag keslamma gans diskwedhyans nowydh a weythyow gans artydhion a hwither gologvaow liesek a'n termyn tremenys, a-lemmyn hag a dheu. Hanow an diskwedhyans yw *'The Future's Not What It Used To Be'* (Nyns yw an devedhek an pyth o) hag ev a bes bys y'n 13^{ves} a vis-Ebrel.

Marion a wayt kestava an *Penlee Art Gallery* y'n termyn a dheu rag gweles mar mynnons gul devnydh a damm Kernewek ynwedh. Martesen hwi a garsa leverel dhymm a-dro dhe sewenyansow hevelep gans kowetha a'gas beus kestav gansa.

'My re beu bysi ow restra hwarvos yn Lanneves rag avonsya an yeth ha my a wra derivas dhywgh a-dro dhe fatel dhispleg an ragdres ma yn dyllansow devedhek a An Gannas.'

Mars eus eseli yn ranndir Kernow Gres a garsa gweres gans hwarvowow yn Lanneves, kestavens orth Peter.

Bardhas gans Bardh Werin

Englynion

Rann Onan: Raglavar

Y'n medh Arthur dh'y gowetha, y'gan gwari-mir kerys *Bywnans Ke*,

Deun, ow amours ha'm kuvyon;

deun yn-kynsa dhe'gan chi

gans solas hag eglynyon ...

Gwersyow berr yth yw eglynyon, a deyr linenn po peder, yn rann wiw ha gwynn a'gan bardhas ni. Lies yw an re hedhyw neb a garsa bardhonega yn-koeth. Dhe'n re na yth esov ow profya an skrifow ma yn kever tri a'n musuryow eglyn.

Y hyll eglynyon sevel war aga fennow aga honan, po omnaska yn kadon, herwydh bodh. Yth ons i pur adhas ha gwiw rag kreuni ha stylya prederow hag omglywansow y'ga nell ha'ga vertu. Y'n hen amser, herwydh skolheygyon, y fedha kenys eglynyon a-les yn mysk an Vrythonyon. Nyns ethons i yn-mes a wolok ha klyw yn Kembra, ha ny gellsyn ni dalghenn yn kreft an eglyn hys-ha-hys. Ow kressya yma niver an brydydhion a garsa gwia eglynyon plegya dhe'n skovarn, dhe'n golonn, ha dhe'n brys. Rag henn ytho y fynnav profya isos kevarwoedhansow rag gwia tri far a eglyn, sev an Deyrlinenn Unnrim, an Deyrlinenn Vaghek, ha'm Vesontenn. Ottomma dhywgh pub a dhew ensampel anedha:

Teyrlinenn Unnrim:

Andrew

Bleujennow kogh yn kilyow'n wern;
mor sawrek yr yn-klys yn mysk spern;
logosennigow yn kolonn an bern.

Treviskoes

War varrenn grin pan bowes troes,
dre'n gwydh pan ver an skeusow lent loes,
y tardh tonnow taw yn downder an koes.

Teyrlinenn Vaghek:

An Logh ha Porthbyghan

Avon heb ken dre dhiwdre drogh;
diek a glogh androwweyth a sen:
ottomma bargaen Porthbyghan ha'n Logh.

Penneglos Truru

An muryow men a gan an gwers,
notennow fers yn korrwyrys a sen:
dewdour a vurdhen a dhassonow pers.

Besontenn:

Dinow Pollsygh

poll kyns a veu sygh
tiredh glas kowrgrygh
din kyns a veu trygh

Tredhow Tonnow dhe Garantek

dhe lyven res eth
olow treys hireth
wosa trig a'n treth

An oll a aswonn arwoedh Awen, riyades kanow. Yma yn hy arwoedh hi tri golowynn yn-unn splanna. My a vynn profya omma styryans dhe'n arwoedh ma. Y kynnigav bones an tri golowynn ow meneges an ri vertu yn-dann askorr bardhonieth dha, sev prydydhieth lettrys, kowsans larj, ha gwelesigeth lan.

Prydydhieth herwydh teythi down agan yeth yth yw bardhas. Yma war ow thowl darbari skrif yn kever bardhas y'n termyn a dheu, ha le a hwel hag ober ow lenwel ow euryow ha'w dydhyow. Y'n eur ma ytho my a'm beus gwaytyans dell vynn an Gernewegoryon degemmeres an nebes dydhyow ma dhe demmik rag gortos prys dien. Heb bardhas, y fydh bardhonieth kyn fe, mes y fydh heb min lymm dhe'n lown.

Geryador ledan a vydh ow tinelythi kowsans larch, war-barth gans lavarow keherek ha konvedhyans down. Rag maga an geryadow ha'n lavarow ha'n konvedhyans ma ytho y fydh edhomm a woslowes ha redya heb hedhi, yn mysk an Gernewgoryon freth ha'n lyvrow da. Res kewsel yn fydhians, heb ankevi pols edhommow ha mynnasow an re yn-dann woslowes. Y koedh skrifa yn unn berthi kov a spyrys hag edhommow an re yn-dann redya. Heb an kowsans larj, ny vydh marnas kraghvardhonieth koeg.

A vywnans brav a leun golonn y teu an welesigeth lan, bywa yn enep howl yn kowethyans tus vas. Res troesya hyns ewn, prest yn unn assaya ri dhe beub herwydh a dhendil. Res synsi pup-prys an pyth yw mas, po da po gwir po teg. Heb an welesigeth, y fydh peryll dhe'n brydythieth an koettha difygya ha gwetthe dhe dra vyth marnas sonadow koeg.

Lyther a Gembra a-dhiworth Tim Saunders (agan kesskrifer arbennik kembrek)

Martesen, martesen, y hwelyn diwedh war gleves an kessedhogow. Ott an kleves kenedhlek y'n pow ma. Eus pla owth omlesa yn mysk an gwarthek? Res furvyva kessedhek. Yw an dus yowynk re dew? Res sevel kessedhek. A vydh an dus koth owth eva re a win ha korev? Res fondya kessedhek, Esedhek a vydh an gorthyp dhe bub kudynn oll.

Ow leverel nyns esov dell vydh an kessedhek ow tilea an kudynn. Fest a-venowgh ytho ny vydh an kessedhek ow korra olew war an kudynn. Y fydh an eseli owth omgavoës, ow mires orth an kovnotyansow an omgavoës kyns, hag ervira p'eur fydh an omgavoës a dheu. Y fydh dadhlow yn kever an te, an koffi, ha'n tesennow kales. Y fydh disputyansow yn kever tokyn tren an skrifennyas. Y fydh kedrynnow yn kever poyntow munys a skians. Dhe benn blydhynyow dhanna, y fydh derivas.

Yn lyverjiow soedhogel an pow, yma estyll ow kwighal yn-dann dherivasow. Henn yw da herwydh gis kyn fe, rag y fydh ow ri spas dhe oberoryon bryntya onest dendil aga bywnans. Mes treweythyow yn tevri y fydh an esedhek

ow mones kamm dhe bella, hag oberi rag keles devedhyans an kudynn. Es lowr yw gul henna. Y hyllir dalleth ow stumma an govynn, yn ensampel. Mar kollas Kesva Avalow Gwyrdd Kembra £20,000,000 ow prena re a seghyer paper, na wovynn yn kever kevrennow Dai Fatbelly, an alhwedhor, yn hwel paper. Govynn gwra a-der henna yn kever difyk prevyans Gwyn Gutbucket, an isdyghtyer seghyer ha kistyow, yn kever an varghas devnydhyow maylya: govynn henna, ha lowen a vydh Dai Fatbelly.

Gwyn Gutbucket a vydh trist, mes y kyv ev soedh dyghtyer kistyow ha seghyer yn Kesva Avalow Rudh Kembra. Pan gyll honna £50,000,000 ow prena re a gistyow, y fydh Gwyn surhe may hwrello an Kessedhek hwithra gisyow ervira dissernya rudh ha kogh. Hware lowr, y fydh soedh wag yn Kesva Kennin ha Por Kembra. Gwyn Gutbucket heb wow vyth oll a vydh an kevarwoedhyas nowydh.

Wosa nebes blydhynyow, y hwra neb Esel an Kuntelles na woer y le ewn govynn prag yma kennin ha por ow krina ha krebogha. Gwyn – an Marghek Gwyn, erbynn an eur ma – a vynn furvyva kessedhek dhe hwithra an kas. An vlydhen a-wosa Esel hwath a wra govynn prag yma kennin ha por hwath ow tifygya. Y hworthyp an Marghek Gwynn nag eus ganso gwir gorthybi pan usi an kessedhek owth oberi. Wor'tiwedh y hwra an Eseli hedhi rag govynn.

Ha wor'tiwedh oll, ott an Arloedh Gutbucket ow presentya an derivas yn kever barras an kennin ha'n por. Erbynn an eur ma, re hedhas kennin ha por rag tevi y'n pow. Mes yma moy a bythyon y'n derivas es niver an erewi yn Kanada.

Niverans 2011

Yma moy a gedhlow ow tos yn-mes a'n Niverans 2011 (*UK Census 2011*). Ynno 557 den a worras Kernewek avel aga fennyeth, kyn nag esa kist dhe skrifa henna.

Yn Kernow, Kembra ha Pow Sows, 83,499 den a omdheskrifas aga bos Kernewek kyn nag esa kist arbennik dh'y wul; a'n sommenn ma yth esa 73,200 trigys yn Kernow, po 13.8 kansrann an poblans. Yn 2001 an niver ma o

37,000, hanter an myns nowydh.

Mebyon Kernow, an parti politek kernewek, a geslowenhas gans pub huni re worrsa 'Kernewek' avel aga henedhlogeth ha gelwel rag kist gernewek arbennik y'n termyn a dheu (Niverans 2021). Yn Kembra yn 2001 14% a skrifas aga bos Kembrek, ha marth bras, yn 2011 yth omdhiskwedhas kist gembrek arbennik.

Lyther a Alban a-dhiworth Yowann Byghan (agan kesskrifer arbennik albanek)

Oryon Morek Albanek

Yma lies dadhel y'n bys yn kever oryon morek. Ynter Irak ha Koweyt yma kwarel koth yn kever kanel henwys *Khawr Abd Allah*. Ynter Korea Gledh ha Korea Dhyghowbarthek yma kwarel yn kever rann an Mor Melyn, ha lies ynys a vri ynna, ha re beu ow pesya dres moy es tri-ugens blydhen.

Omnia yn Alban, ny a'gan beus dadhel flamm-nowydh (peswardhek bloedh hy oes, hag yw ogas lowr) yn kever an govynn sempel ma: yn py le poran y talleth rann albanek an Mor Kledh? Sempel yw an govynn, mes meur dhe les yw ynwedh awos golusogneth an Mor Kledh, yn puskes, yn moen, mes kyns oll yn oyl.

Kyns 1999, yth esa an or hag a styrya finweth kleth an darnas sowsnek a'n Mor Kledh a'y growedh ogas orth an keth nivel ages *Bearaig air Tuaidh* (Berwick), henn yw orth an keth nivel ages an or direk north-est (nebes mildiryow dhe gledhbarth an or soth-west, awos

leder krowslinel an or direk). Hedhyw, yma an or vorek a'y growedh moy es kans mildir pella troha'n gledhbarth ages kyns 1999. Poran, yma korn north-est an mor sowsnek lemmyn dhe 56 degree ha 36 mynysenn dhe'n gledhbarth: henn yw dhe gledhbarth an sita *Dùn Dèagh* (Dundee), ha moy es kans mildir dhe gledhbarth an dre *Bearaig* ha'n or direk sowsnek-albanek. Yndella, Pow Sows re waynyas moy es 6000 mildir pedrek an Mor Kledh, ha gansa titlow dhe'n golusogneth veur ow triga ynna.

Pyw a ladras an tresor ma? Dismygi nys yw kales. Tony Blair, Pennmenyster Pow Sows, ha Donald Dewar, kynsa Kynsa Menyster an senedh nowydh albanek - ha'n dheu dhen eseli an Parti Lavur - a assentyas dhe'n towl. Dell hevel, aga hwans o dri an golusogneth ma dhe Westminster, hag yndella kemmyska ha konfondya an omsav troha anserghogeth albanek. Gans kravas an bluvenn, gwel-oyl *Earra-Ghàidheal* (Argyll) ha hwegh gwel-oyl rych arall a goedhas y'n dhalghenn sowsnek.

Craig Murray, Alban ha godhonydh, o Penn Tregh Morek an *Foreign Office* (Soedhva Estren) yn Pow Sows yn 1994. Hembronk a wrug kannasedh an Ruvaneth Unys dhe'n Kenedhlow Unys yn kever an oryon morek RU gans Iwerdhon, gans Danmark ha gans Pow Belg, na nys eus denvyth y'n nysow ma a woer moy yn kever an lagha morek. Dh'y vreus ev, yth o an or sowsnek-albanek 1994 seulabrys re faveradow dhe Bow Sows. A'n or Blair-Dewar nowydh ev a lever kler dell syw:

'Ow breus yeyn ha galwesik yw homma: yma an or ma a'y growedh yn-mes an digolmow a allsa aga havoës dres negysyans gwir. An akord ma a skon aswonn lies kentel gwir ha dhe les yn kever dadhlow orek. Mar pydh governans anserghek dewisyys yn 2014 po mar ny vydh, res porres yw dhe'n senedh albanek defia an or morek sowsnek-albanek a-lemmyn ha dasnegysyas or nowydh hag ewn.' Gwir a lever. Heb dasnegysyans a'n par, y fydh koll an gober rag Alban bilvilyow a beunsow. Yma lavar koth keltek: yn Kembrek, *Y gwir yn erbyn ar byd*, yn Gwydhelek *An fhirinn an aghaidh an t-saoghail*, hag yn Kernewek *An gwir erbynn an bys*. Otomma gwir a dalvia dhyn y jalenjya.¹

¹ gwel: www.craigmurray.org.uk/.../scotlandengland-maritime-boundaries/

Manerji Arwennek gans Esme Tackley

An 350^{ens} penn-bloodh a-ban rontyas Myghtern Karlos II Chartour dhe Aberfala o an vledhen 2011. Yth esa lies hwarvos arbennek y'n dre, hag yn-mysk oll, anedhysi Chi ha Manerji Arwennek a erviras ygeri an lowarthow dhe'n bobel orth an kensa treveth bythkweth. My eth dhe weles an tyller istorek ma hag ottomma neppyth a-dro dh'istori an chi.

Martesen yth yw Chi Arwennek an kottha chi yn Aberfala. Yth esa chi ena pan nag esa Aberfala tre mann. Nyns yw an chi dhe vos gwelys hedhyw an chi gwreydhek, awos towl-lok y'n ugensves kansvledhen, mes moy a henna diwettha.

Del grysir, drehevys po kevys gans an teylu Killigrew yn 1385 y feu an kensa chi omma. Nyns eus tra vyth gesys a'n chi ma, chi may pywas Robert a Arwennek, tas Jane. Jane a dhemedhis gans Simon Killigrew hag alena rag yth esa'n chi yn perhenogeth an teylu Killigrew dre hwetek henedh bys dhe'n etegves kansvledhen. Neppyth avel chi tiek o an kensa chi, del hevel – erberow rag tus dh'eyl penn ha'n enevales dh'y gila. Pan esa ewnheansow dhe'n chi a-lemmyn, pyt a veu kleudhys ryb tyller possybyl a'n chi gylls mes a wel, may feu kevys darnow a briweyth a'n dewdhegves po dalleth a'n tredhegves kansvledhen.

A-dro dhe 1544 y teuth ha bos John Killigrew an kensa rewlyas dhe Gastel Penninas. Awos poos an soodh ma, res o dhodho drehevel chi brassa ha gwella. Ytho yntra 1567 – 1571 y teuth an nessa chi omma. Yma delinyansow a wra diskwedhes garth pedrek gans hel dh'unn denewen ha krowyow a-dro dhe'n re erel. Dhe'n termyn na yth esa'n mor ow tos bys y'n yetys a-rag; nyns esa fordh ena kepar ha hedhyw. Del hevel yth esa'n teylu Killigrew omvyskys yn franklondyans hag yma hwedhlow a lever gwreg John, Jane hy hanow, dhe vos gwikores frank ha gwitha hy freydhyow y'n dorgellow yn-dann an chi. An chi ma a veu moghhes arta a-dro dhe 1580; an delinyansow a dhiskwedh fos ha porthorji a wre degea an denewen tro ha'n mor; yth esa dreheviansow a-hys an teyr thenewen aral. Yth esa tourik

kelhek dhe'n gornel north-est, yw gweladow hedhyw. Yth esa drehevians diberthys y'n kres a'n chi rag kegin; yma remenant a oles a'n oos myghternes Elizabeth I ha forn vara pur vras. Syr Walter Raleigh a wodrigas yn Chi Arwennek a-dro dhe 1600; kemerys gans an chi ha'n pow a-dro o ev, ha kussulya an tyller dhe vos displegys avel porth. Nyns esa tra vyth a Aberfala ena dhe'n termyn na: Chi Arwennek hepken.

Dres an Vresel Civil yth esa meur a dhamaj dhe'n chi. Dhe'n termyn na pennplas a'n Lu Penn Krenn o an chi; yth esa Penndinas yn-dann omsettyans; gostlow o anedhysi Arwennek. Yth esa hwedhel a-dro kowfordh yntra an chi ha'n kastel, mes nevra ny veu kevys tra vyth.

Gwel varthys yw fos dhiswrys a'n hel wledh a wra mires stark orth an ebron gler a-dryv. Lemmyn yma garth omma, porth y'n lowarthow ha grisow dhe'n leur a-wartha. Pan veu dastrehevys ha moghhes an chi arta yn 1786, ny wrug an teylu dastrehevel an hel ma; meth yw. Myghtern Karlos I a vovyas Peter Killigrew dhe wul Arwennek / Aberfala gorsav rag lestri trumach an Post Riel.

Ledhys veu mab Peter Killigrew yn omladh dewdhen, y'n gwettha prys, ha henn o diwedh an teylu. Tamm ha tamm y talethas kodha yn magoryow an chi bys dhe 1976, pan hwarva tan – towl-losk yn gwiryonedh. Wosa henna y prenas perhenogyon nowyth an dreheviansow koth ha dres an bledhennow a sewyas, i a dhastrehevis an chi dhe vos haval dh'y lori kens. Rynnys yn rannjiow lemmyn yw an chi, ha'n lowarthow kevrynys hag a-rag hag a-dryv. Pur dhe les yw; da via genev triga ena.

Possybyl yw an lowarthow dhe vos ygerys arta unn vledhen y'n termyn a dheu. Gwrewgh dos ha gweles ragowgh agas honan chi an kottha yn Aberfala. Yma park kerri a-dal, gorsav kytrrin ynwedh, ha gorsav tren yn ogas.

Ger warlergh: yma dhe'n hanow *Arwenack* hedhyw an lytherennansow istorek ma:

1260 Arwennech; 1285 Arwennek; 1374 Arweneke; c1400 Arwennek; 1421 Arwennock; 1543 Arwenack; 1662 Arwenacke; 1675 Arwenack; 1749 Arwenek; 1979 Arwenack

Meur ras dhe Ken George ow tannvon an rol ma. Dell hevel an hanow yw **ar+²gwenn** (furv benow)+**ek**.

An Sorr ha'n Own gans Jowann Richards

An hwedhel ma a veu dyllys yn kynsa gans Kowethas an Yeth Kernewek mis-Me 1995 ISBN 1-899342-13-3 hag a vydh dastyllys yn An Gannas yn deg rann.

9 - An Gorthyp

War an als yth esa den ha benyn ow kerdhes, leuv dhe leuv. A-dheragdha, furv dewl an Goelyador a heveli mires stark war an mor a-woeles. Gorthugher splann o, ha dhe nebonan

yn ogas, y fia dhe Alan ha Beth tremmynn a garoryon ow kemmeres plesour y'n gorthugher hag yn ogaster a'n eyl dh'y gila.

Mes yn hwir yth esa movyans-brys ha terder dhedha, hag i ow kerdhes mar lent, mar attes yn golowys diwettha an howl.

'Puptra yw kosel. Nyns eus denvyth dhe vos gwelys,' yn-medh Alan pur gosel dhe gowsell yn-dann y grys. Radyo byghan, tanow o kudhys yn-dann y gasel.

'Pur dha,' a dheuth lev an hwithrer yn klewell vunys yn skovarn Alan. 'Yth esowgh ow kul an towl yn ta.'

Termyn hir an dhew a gerdhi yn lent a-hys an als, owth hedhi treweythyow dhe vires orth an mor. Unnweyth, i a esedhas pols byghan war an gwels, ha ranna tamm a joklet.

Ha'n howl ow sedhi, an skeusow a dheuth ha bos hirra, hag awel glor a dhallathas diworth an mor. A-dhesempis, Beth a waskas bregth Alan yn tynn. 'Mir ena!' a hwystras hi.

'Yma den ow tos a-hys an als,' yn-medh Alan kosel.

'Da. Assayewgh movya lent troha goskes an gwydh,' a leveris an lev yn y skovarn. 'Mes synsewgh an den a-wel dhywgh.'

Apert o na wrussa an den aga gweles, hag ev ow pesya yn hyns troha'n Goelyador. Ena, y'n keth pols, Beth hag Alan a'n aswonnis.

'Nyns yw marnas Myrdhin Parr,' a hwystras Alan. 'Dell hevel ev re dhehwelis diworth Loundres skonna es dell dhismygi ev.'

Lev an hwithrer o ter ha prederus. 'Na wrewgh gasa ev dh'agas gweles!' yn-medh ev.

'Mes . . .' a dhallathas Alan.

'Awos an Nev, a dhen!' a wodorras an hwithrer.

'My a gonvedh.'

'Dhe Dhyw re bo gresys! Pyth usi ev ow kul lemmyn?'

'Ev re nesas an menhir, ha lemmyn yma ev orth y hwithra.'

'Nyns eus denvyth arall ena?'

'Nag eus. Ogh! Lemmyn ev re dhallathas kerdhes dhe-ves a-hys an als.'

‘Dhe-ves?’ Lev an hwithrer a sonas diskryjyk. ‘Osta sur na wrug ev agas aswonn?’

‘Sur.’

‘Wel, martesen nyns yw ev onan anedha. Martesen my a gammdyb. Res yw dhyn ni gortos pella. Yth esov yn le may hallav agas gweles, ha’n menhir ynwedh.’

Mes nyns o hir an termyn. A’n tewlwolow den a omdhiskwedhas ha kerdhes troha’n Goelyador. Wosa termyn berr, den arall a dheuth ha nesa an menhir. An dhew dhen a sevi a’ga sav, ow mires orth an mor, neb hanter kans meter diworth an menhir.

Lev Serjont Tregar a dheuth dhe glywell Alan, ow leverel dh’y hwithrer. ‘An skath vretonek re dheuth, syrra,’ yn-medh ev. ‘Lemmyn yma’n lestri stanch y’n dowr.’ Ev a hedhis. ‘Lemmyn, yma’n skath yn hyns dhe-ves, syrra.’

An hwithrer a gewsis arta. ‘Skath Tolloryon Aberavon,’ yn-medh ev. ‘An kynsa edhen re nijas. Dha breydh yw hi kettell vo an skath a-dro dhe’n pennardh.’

Martesen kwarter owr a bassyas. Yth esa an dhew dhen sevys war an als, lemmyn neb ugens meter diworth an Goelyador. Wor’tiwedh, lev Serjont Treger a sonas arta. ‘An skath kernewek re dhaskavas an lestri, syrra.’

‘Pur dha,’ a worthybis an hwithrer. ‘An nesa edhen re nijas ynwedh,’ yn-medh ev. ‘Tolloryon Porthkoesek, ty a woer an pyth dhe wul. Lemmyn, gwithysi kres, na wrewgh movya bys pan lavarav, mes bedhewgh war!’

Beth hag Alan a welas an dhew dhen dhe gerdhes dre happ troha’n Goelyador. Dell heveli, yth esa neb dadhel ow talleth yntredha, ha Beth hag Alan a ylli klewes aga levow ughel. Y teuth geryow treweythyow kepar ha ‘gowek’, ‘toeller’ ha ‘kawghwas’. Unn den a nesas y vata, ha’y herdhya yn harow. Alan a leveris an dra yn skav dhe’n hwithrer.

‘Parys, tus!’ yn-medh an hwithrer. ‘Lemmyn - ewgh!’

Mes y’n pols na, y teuth garmow hwath moy ughel diworth an dhew dhen. A-dhesempis, yth esa son tenn-gonn, hag unn den a goedhas dhe’n leur, y geyn ow poesa erbynn an menhir. An den arall a omdreylyas rag mos dhe-ves yn

unn boenya, mes tenn-gonn arall a sonas, hag ev a goedhas ynwedh.

Gwithysi kres ervys a omdhiskwedhas ha mos war-rag gans meur a rach. Mes nyns o res. Marow o an dhew dhen, ha mir a own euthyk war aga fasow, hag o skruthus y weles.

An Maw Kellys gans Mary Sutcliffe

Treylys hag amendys diworth *Legends and Folklore of Cornwall* gans Cecily M. Rutley, dyllys gans Collins

Nans yw hirneth, y’n wodrev vyghan ogas dhe Druru, yth esa trigys mab yowynk, Pol y hanow, maw an ser prenn. Unn gorthugher y’n Hav, ev a boenyas dhe’n prasow dhe guntell bleujennow rag y vamm. Yth esa an prasow ogas dhe goes ha sowdhenys o ev dhe glewes ilow gesson yn mysk an gwydh. Mar hweg o an senyans may sevis ev yn kosolet rag goslowes.

‘Bythkweth ny glewen vy kan ydhyn a’n par na,’ a grias ev. ‘Mes martesen nyns yw ydhyn. Pyth a yll gul an melodi teg ma?’ Ytho ev a fistenas pella y’n koes rag kavoes fenten an ilow. Dell hevel, an ilow a’n herdhyas yn-rag ynwedh.

Wor’tiwedh ev a dhrehedhas le may tevi an gwydh ha prysk mar dew, kales o dhe dhewana ena.

‘My a wra mos dhe-dre!’ a dhyenas Pol, mes hag ev ow treylya dhe vos yn-mes a’n koes, an ilow a dheuth ha bos ughella hag ena leuvyow anweladow a skwattys oll an prysk ow kul hyns kler ragdho. Ytho Pol a sywyas an ilow hudel pella y’n koes bys pan dhrehedhas ev morrep an lynn vyghan. Oll a-dro yth esa an koes tewal avel nos. Mes pan viras ev dres an skorrennow, yth esa an sterennow ow terlenri ylyn avel adamantys.

‘Koynt yw!’ a grias Pol. ‘Pan dheuth vy y’n koes ma, golow dydh pur splann o.’

Wosa henna an ilow a hedhis, ha skwith o an maw. Ytho ev a worwedhas war grugell gywniek; wosa nebes polsyow ev a dhegeas y dhewlagas. Mes ena ev a glewas kammow dov

ha gweles arloedhes pur deg ow sevel yn y ogas, gwiskys yn goen dewynnek.

‘Syw vy!’ yn-medh hi hag a-dhesempis Pol a lammas war y dhewdroes ha poenya war hy lergh.

An arloedhes a’n kevarwoedhas war-tu ha’n lynn, mes pan davas hy dewdroes arenep an dowr, ev a galeshas dhe leur gwedrek ha lenrus. An dhew a gerdhas yn rag war-barth, dres darasow bras hag owrek yn hel an lys meuredhek, kregys gans kroglennow a bali rudhgogh ha satin owrek hag arghansek. An leuryow o yn gwrys ha’n mebel a owr hag askell. Yth esa madams ha tus jentyl ow tonsya ha fleghes vyghan neb a’n gelwis dhe wari gansa. Yn skon tesennow a vel ha gwedrennow a luth a veu degys.

Mes, yn tre, kerens Pol a’n hwila a-ogas hag a-bell. I a hwilas yn oll an skiberyow ha garma yn-nans oll an puthow. Nos a dheuth ha nys esa arwoedh mann a’ga mab. Yn desper, i eth rag pysi gweres an venyn fur esa trigys yn krowji war amal an woen.

‘Gweres ni!’ i a bysis. ‘Ny wodhon mars yw agan maw yn fyw po marow.’

An venyn a gemmeras yn-mes a’y amari kowdarn byghan ha du; hi a’n lenwis a dhowr dhiworth hy fenten hudel. Termyn hir hi a viras orth an dastewynnyans hag ena hi a leveris

‘Yma agas maw yn fyw mes yma ev gans an dus vyghan y’ga gwylaskor yn-dann an lynn.’

‘Ogh! Lavar dhyn, lavar dhyn,’ yn-medh mamm Pol, ‘fatell yllyn ni y dhri dhe-dre arta?’

‘Res yw dhywgh ri doneson dhe arloedhes an dus vyghan.’

‘Mes nys eus neppyth drudh dhyn,’ a grias an tas. ‘Ny’gan beus owr po gemmweyth po arghans. An dus vyghan a’s teves meur a draow drudh ha ny’gan beus travyth.’

‘Henn yw gwir,’ yn-medh an venyn. ‘Yma dhe’n dus vyghan meur a dresor ha traow hudel diniver. Res yw dhywgh ri neppyth na yll an dus vyghan kavoes ragdha aga honan. Wosa henna, res yw dhywgh doen an ro dhe amal an lynn ha’y settya ogas dhe’n dherwenn gans ughelvarr ynni. Ena, senewgh ilow pur drist ha’n dus vyghan a wra dos dhy’hwil.’

Mamm ha tas Pol eth dhe-dre, pur brederys. ‘Pyth yw neppyth na’s teves an dus vyghan?’ yn-medh Tas. ‘Y leverir, y’s teves powsyow a owrlin ha telynnow fin rag ilow. I a yll nija; ytho nys eus edhomm dhedha a vergh. I a yll esedha y’n bleujennow ros; ytho nys eus edhomm dhedha a’m kadoryow.’

Ev a hanasas yn angoes. Byttegyns, y’n pols na, awen a dheuth dhodho.

‘My a woer,’ yn-medh ev. Ty a yll pobas an gwella tesenn safron yn Kernow. An dus vyghan a gar boes denel. Skwith yns i a dhybri gluth ha mel. Lowen dres eghenn i a vydh dhe dhybri dha desenn safron.’

Ytho i a fistenas dhe-dre. Mamm Pol a bobas tesenn safron gans rach. Ena i a’s gorras yn kanstell ha mos dhe’n lynn. I a dhesedhas an ganstell ha’n desenn ynni ryb an dherwenn. Tas Pol a warias y dollgorn ha mamm Pol a ganas kan drist. Yn kynsa ny hwarva travyth. Ena yth esa kren yn barrennow an dherwenn, ilow gevrinek a veu klewys hag, a-dhesempis, an ganstell a dheuth ha bos anweladow.

An gerens a wortas. Nebes mynsennow a bassyas ha’ga holonn a veu lenwys a dhesper. Mes a-dhesempis, war arenep an dowr, y teuth tennigow hag yth omdhiskwedhas krogen ow skeri dison a-dreus an lynn hag ynni furv vyghan aga maw. An grogen a dhrehedhas an lann; Pol a lammas war-dir yn breghow y vamm.

‘Pur brederus on ni,’ yn-medh y das. ‘Termyn hir ny yllyn ni dha gavoës.’

‘My a welas traow pur varthusek ha lisyow pur deg,’ a worthybis Pol.

‘Ty re beu yn gwylaskor hudel. Martesen, an lisyow na yw pur deg yn-dann dhowr an lynn. Feusik osta dhe dhehweles dhe-dre.’

‘My a vynn aga gweles arta,’ a leveris Pol, hag ev a boenyas dhe’n lynn ha mires ynni, mes ev a allas gweles dastewynnyans an gwydh hepken.

‘Martesen, unn jydh an dus vyghan a wra dos dhe’m kemmeres arta dh’aga gwylaskor hudel,’ ev a hwystras yn hirethek hag ev a sywyas y gerens dhe-dre. Mes kynth eth ev yn fenowgh y’n koes, bythkweth ny glewas ev an ilow hudel. Pup-prys, wosa pols, an prysk a

dheuth ha bos re dew ragdho ha ny dheuth leuvyow anweladow dhe wul hyns ragdho. Mes yn puptra oll a assaya ev yn y vywnans, sewen dres eghenn o ev.

Arloedh an Bysowyer treyls gans Jerry Jeffries

Arloedh an Bysowyer (*Lord of the Rings*) gans J.R.R. Tolkien, Chaptra Dew treyls dhe Gernewek gans Jerry Jeffries. Drefenn y vos hir, dyllys vydh yn An Gannas yn unnek rann. Pella derivadow a-dro dhe rann arall an hwedhel a-dhiworth Jerry:

9

Yth esa tew poes y'n stevell. Frodo a allas klewes y golonn ow torna. Keffrys hag yn-mes, pup-tra o kosel dell heveli. Nyns esa son a'n gwelsow Sam lemmyn.

'Yn hwir, dhe Mordor,' yn-medh Gandalf. 'Elas! Mordor a denn draow drog oll, hag yth esa an Nerth Tawl ow tarlesa oll y vodh rag aga huntelles ena. Bysow an Eskar a wrussa y verk ynwedh, ev a'n gwrug igor dhe'n galow. Yth esa tus oll ow hwystra yn kever an skeus nowydh y'n Dheghow, hag y gas a'n Howlsedhes. Y'n le na yth esa y gowetha nowydh a weressa orto gul y dhrog-gras!'

Muskok! Y'n dir na y tysksa ev meur, re. Ha, dell wrug ev skolkya dhe'n emlow, ev a veu synsys, ha kemmerys rag govynnans. Henn o an dra, dell hevel dhymm. Pan veu ev kevys, ev re beu ena dre dermyn hir, hag yth esa ev ow tehweles. Ow kul neb oberenn dhregynnus. Mes nyns yw henna a-vern lemmyn. Y wettha dregynn a veu gwrys.'

Ya, elas! Dredho, an Eskar re dhyskas an Onan dhe vos kevys arta. Ev a woer an le may koedhas Isildur. Ev a woer an le may kavas Golum y vysow. Ev a woer ev dhe vos Bysow Meur, drefenn ev dhe ri bywnans hir. Ev a woer na vos ev onan a'n Tri, drefenn bythkweth nyns ens i kellys, hag i a berth drogeth vyth. Ev a woer nag yw onan a'n Seyth, po an Naw, rag aga studh dhe vos godhvedhys. Ev a woer ev dhe vos an Onan. Ha wostiwedh y hwrug ev

klewes, dell dybav, yn kever *Hobytow* ha'n *Shayr*.'

'An Shayr - ev a's hwither martesen lemmyn, mar ny wrug ev hy havoës seulabrys. Yn hwir, Frodo, yma own dhymm ev dhe dybi, martesen, an hanow Bagyns, anpoesek dre dermyn hir, dhe dhos ha bos poesek.'

'Mes hemm yw euthyk!' a grias Frodo. Gwettha dre bell ages dell dybis dres dha warnyansow ha gidyansow. Agh, Gandalf, koweth a'n gwella, pandr'a allav vy gul? Yma own bras dhymm. Pandr'a allav vy gul? Ass yw truedh na wanas Bylbo an kroadur euthyk na pan esa chons dhodho!'

'Truedh a hedhas y dhorn; ny vynnas ev gweskel heb edhomm. Hag ev a veu gobrys yn ta, Frodo. Ty a yll bos sur ev dhe gavoës dregynn mar vyghan, ha diank wor'tiwedh, drefenn ev dhe dhalleth y berghennieth a'n bysow yndella. Gans truedh.'

'Drog yw genev,' yn-medh Frodo. 'Mes ownek ov vy, ha ny omglewav truedh vyth rag Golum.'

'Ny wruss'ta y weles.' Gandalf a wodorras.

'Na, ha ny'm beus hwans gul yndella,' a leveris Frodo. 'Ny'th konvedhav. Ty ha'n Elfow a asas orto bywa wosa oll an drogoberow euthyk na? Lemmyn ev yw mar dhrog hag Ork, ha namoy es eskar. Ev a dhervynn mernans.'

'Ev a'n dervynn! My a vreus bos henna gwir. Tus pals a vyw a dhervynn mernans. Ha nebes a verwel a dhervynn bywnans. A yllydh jy ri bywnans dhedha? Ytho, na vydh re der dhe ri mernans avel breus. Ny yllir gweles penn a fordhow oll, keffrys ha tus pur fur. Nyns eus govenek meur dhymm bos kur rag Golum kyns ev dhe verwel, mes yma chons. Hag ev yw kelmys dhe denkys an Bysow. Ow holonn a lever bos gweythres dhodho yn hwedhel an Bysow, po da po drog, kyns an diwedh; ha pan dheffo henna, truedh Bylbo a yll rewlya tenkys tus pals - ha'th tenkys jy ynwedh. Ytho, ny wrussyn ni y ladha: ev yw pur goth ha pur druan. An Elfow-koes a'n gwith yn prison, mes i a'n dyght gans kemmys ha kuvder dell yllons i kavoes yn aga holon fur.'

'Byttegyns, kyn na allas Bylbo ladha Golum, my a vynn na withsa ev an Bysow.' yn-medh Frodo. 'My a vynn na'n kavsa ev, ha na dhothya ev dhymm! Prag y hwuss'ta gasa orthiv y witha? Prag na wruss'ta gul orthiv y skoellya, po, po, y dhistrui?'

‘Gasa orthis? Gul orthis? a leveris an pystrier. A ny wruss’ta goslowes orth oll y hwrug vy leverel? Nyns esos ta ow tybi yn kever an pyth a leverydh. Yn kever y skoellya, henn o kamm yn apert. Yma fordh dhe vos kevys dhe’n bysowyer ma. Yn dornow tebel, y hwrello drogedh bras. Dhe’n gwettha, y koedhvo yn dornow an Eskar. Yn hwir, ev a wrussa yndella yn sur; rag henna dhe vos an Onan, hag yma ev owth herdhya oll y nerth dh’y gavoës po y denna dhodho ev.

‘Yn hwir, Frodo ker, yth esa peryll dhis; ha henn a wrug prederi orthiv yn town. Mes an dra o pur boesek, ha res o dhymm gul argoll – mes, kyn fen a-bell, bythkweth nyns esa dydh pan na veu an Shayr gwithys gans lagasow hewoel. Mar ny wruss’ta y dhevnydhya, my a dybis na wrussa ev gul effeyth duryadow dhis, nag yn tebel, na dre dermyn hir yn neb kas. Ha porth kov; nans yw naw blydhen, pan wrug vy metya genes y’n diwettha tro, my a wodhva boghes yn tiogel.’

‘Mes prag na y dhistrui, dell dalvia gwrys nans yw termyn hir, dell leversys? a grias Frodo arta. ‘Mar tannvonses gwarnyans dhymm, po messaj, my re’n distrusa.’

‘A wrusses? Fatell wrusses yndella? A wruss’ta assaya?’

‘Na, mes y hyllir y vorthola, po y deudhi dell dhismygav.’

‘Assay!’ yn-medh Gandalf. ‘Assay lemmyn!’

Gwerthji Kernewek

Keskewsel, 24 Plen an Varghas, Ryskammel, PL32 ☎ 01840 211725 (dyghtyer Jerri Jeffries)

Gramasek

Haval: ni a glew menowgh lowr y’gan yeth kewsys ‘haval orth’ ha Nance a skrifas yn y erlyver 1938 bos ‘haval orth’ po haval dhe’ da yn Kernewek. Mes yn gwiryonedh pub ensampel y’gan tekstow, 26 anedha ha dre vras yn Treger, yw ‘**haval dhe**’ hag yw kesson ynwedh gans agan Gerlyver Meur 2009, folenn 284.

Y’n kas na a yllyn bos sur pub ger arall gans

an wreydhenn ‘haval’ dhe vos sywyw gans ‘dhe’? ‘Hevelebi dhe’, ‘hevelepter dhe’ hag erell. Pella hwithrans martesen.

Servisyow Eglos dydhyow avisys

An Revrond Jane Kneebone a dhannvon kedhlow a-dro dhe servisyow a dheu:

Goel Pyran a vydh synsys yn Eglos Pyran ar Woethel dhe’n 17^{ves} a vis-Meurth.

Servis Pask a vydh synsys dhe Egloskrowenn dhe’n 14^{ves} a vis-Ebrel.

Pella derivadow a-dhiworth:

Rev Jane Kneebone

☎ 01637 873135

☎ 07966 703924

janekeebone@gmail.com

Nawbedrek

A yll’ta dismygi an ger a naw lytherenn? Py lies ger a moy es 3 lytherenn a yll’ta kavoes, res yw dhis devnydhya pub lytherenn unnweyth yn pub ger ha res yw dhis devnydhya an lytherenn yn kres an pedrek yn pub ger.

M	R	B
E	O	E
I	R	D

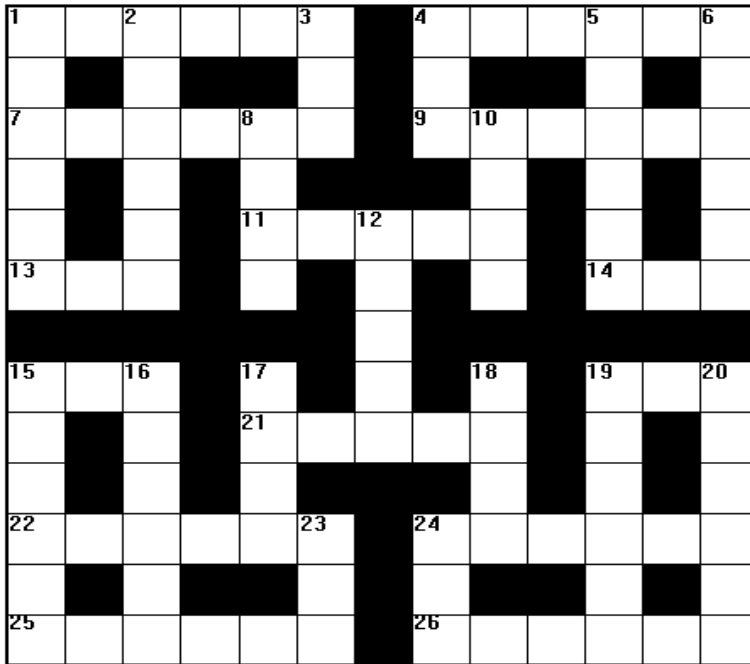
Gorthyp mis-Hwevrer: **kyttrinva**

Misyow a Dheu

Ow tos y’n misyow a dheu yma erthyglow gans Andrew Barkla, Frank Blewett, Jenifer Capper ha moy ...

Krowseryow Mis-Meurth

gans Ray Edwards

Kowethas an Yeth Kernewek

Gwiasva an Kowethas yw www.cornish-language.org

Kowethas an Yeth Kernewek yw Alusen Govskrifys, niver 1065527.

Skrifennyas an Kowethas yw Tim Hambly, 12 Stret an Duk, Lannstefan Wartha, Kernow, PL15 8HD ☎ 01566 773716,

skrifennyas@btinternet.com

An Gannas ISSN 1469 705X yw dyllys pub mis gans **Kowethas an Yeth Kernewek**. An pennskrifur **Graham Sandercock**, yw lowen degemmeres erthyglow dh'aga dyllo yn furvas *Word* der e.bost:

grahamsandercock@blueyonder.co.uk

Kost an ragpren yw £20 an vlydhen ha gans hemma ese leth Kowethas an Yeth Kernewek

An Gannas yw pryntyes yn Kernow gans **Precision** (Kewerder), Lyskerrys.

a-dreus:

1. An mis ma (6)
4. Den pur vyghan (6)
7. ... *pan vo den gwarnys a-rag dorn rag omwitha dhiworth peryll ha* (TH f.4) (6)
9. Edhen vyghan (6)
11. Gasa (5)
13. Res yw hemma rag lies gwari (3)
14. Edhen a dheber kig (3)
15. *Hayl syrr epskop, esos y'th ... owth esedha* (PC 931) (3)
19. *Hag a vynn mos, heb gul gik, y'n wydhenn pur smodh, heb ...* (CW 535) (3)
21. An pow may ma Mekka (5)
22. Rekna (6)
24. Hat krev dhe witha an penn orth peryl (6)
25. *Hwoer yn Sowsnek* (6)
26. Arvor (6)

war-nans:

1. Hwoer ow mamm (6)
2. Unnik (6)
3. Nyns yw berr (3)
4. Ev a ober y'n gegin (3)
5. Marth (6)
6. Sley (6)
8. Ledan (4)
10. Oll y honan (4)
12. Owth oela hag owth (BK 01/24) (5)
15. Messejer (6)
16. Kestav kerensedhek (6)
17. Rag vyajya war an fordh (4)
18. Gwana (4)
19. Morwas (6)
20. Pub (6)
23. An gas oll a-dro (3)
24. Loselwas yn Amerykanek (3)

Gorthybow dhe'n krowseryow Mis-Hwevrer 2013

